

Jeszenszky Géza

A SKÓCIAI NÉPSZAVAZÁS ÜZENETE

Vajon miért él bennünk, magyarokban erős rokonszenv a skótok iránt? Vagy csak azokban a kevesekben, akik ismerik Robert Burns rusztikus líráját, esetleg olvasták Arany János fordításában a hajós Sir Patrick Spence balladáját? Jóval többen hallottak a szépséges Stuart Máriáról, a skótok királynőjéről, akit unokatestvére, I. Erzsébet angol királynő 1587-ben lefejeztetett. A skót duda és a férfiak által viselt, a nemzetség, a klán színeit bemutató kockás szoknya csak érdekesség, de az erősebb angolok ellen Skócia függetlenségéért vívott harcok mítosza megihlette a magyar szabadságharcokra emlékezőket. Valószínűleg az utóbbi volt a legerősebb tényező, amiért a Skócia függetlenségéről szeptemberben tartott népszavazás váratlanul heves érdeklődést váltott ki nálunk. Ráadásul pártos volt az érdeklődés, a legtöbben a függetlenség híveinek drukoltak. Talán nem is annyira Rákóczi-ra és Kossuthra, hanem Erdélyre és a Székelyföld autonómiájáért folytatott küzdelemre gondolva.

Számomra a népszavazás különös jelentőséggel bírt. Történelem és angol szakos egyetemi hallgatóként 1964 nyarán autóstoppal bejártam Skóciát. Megelevenedtek az olvasmányok a skót Felföld klánjainak sokszor testvérgyilkos harcairól, megcsodáltam a középkori várakat és kastélyokat, sőt néha laktam is a *youth hostel*lé, diákszállóvá átalakítottakban. Megmásztam a legmagasabb csúcsot, a Ben Nevist, gázoltam a vastag lilás fűben, a *heather*ben, eljutottam a sziklamászók kedvenc szigetére, Isle of Skye-ra, a Loch Ness-tó partján rám vigyorgott a híres szörny maszkja, fiatalok vegyes nemzetközi társaságában énekeltem a skót népdalokat, belátva, hogy szerelmeseknek a Loch Lomond partjainál kell találkozniuk. Az invernessi ifjúsági házban megismertem „the lovely lass of Inverness”-t – egy szép saarbrückeni lányt. Amikor visszafelé megálltam a skót–angol határt jelző táblánál, amire az volt kiírva, hogy „haste ye back” – siess vissza –, azt reméltem, hogy Skóciába még többször vissza fogok térni. Hét évvel később, angol levél-tárakban kutatva az angol–magyar viszony, a viszonzatlan szerelem történetét, helyettem ifjú feleségemet küldtem föl egy másik magyar lánnyal az éjszakai busszal Edinburghba, a skótok remek fővárosába, hogy ugyancsak autóstoppal utazva ők is beleszeressenek ebbe az annyi természeti és ember által teremtett szépséggel bíró északi országba. De ha ez így van, akkor én miért nem a függetlenségpártiaknak drukoltam a mostani népszavazáson?

Mielőtt erre választ adnék, érdemes megismerni az angol–skót viszony bennünket joggal érdeklő lehetséges párhuzamait. Kézenfekvő az osztrák–magyar kapcsolat analógiája. Skandináviában a dán–norvég, majd a svéd–norvég unió története mutat hasonlóságokat, de voltak, akik 1918 előtt „a magyarok által elnyomott” szlovákok helyzetét rokonították a skótokéval, 1918 után pedig a csehekkel szemben szorgalmazták a szlovákok autonómiáját. És nagyon elkalandozunk a tárgytól, ha Ukrajna, sőt Afganisztán vagy Irak jövőjét keressük a devolúcióban, az Egyesült Királyság sikeres (?) decentralizációjában?

Skócia rögzített határokkal rendelkező történeti és földrajzi fogalom. A rómaiak Kr. e. 55-ben meghódították a kelta britek földjét, a mai Angliát, de a vad északi népekkel, a piktekkel nem bírtak, Hadrianus császár 122-ben falat épített ellenük, ennek maradványai ma is láthatók, 1987 óta az ENSZ világörökség-jegyzéke részeként. A középkori skót királyság ugyan gyakran állt harcban a bekebelezésére törekvő Angliával, de még gyakrabban volt színtere a klánok, a felföldiek (*Highlanders*) és az alföldiek (*Lowlanders*) véres rivalizálásának. A katolikus Stuart Máriát állítólagos erkölcstelensége miatt a presbiteriánus skót rendek mondatták le 1560-ban kiskorú Jakab fia, VII. (Tudor) Henrik angol király ükunokája javára, aki I. Erzsébet angol királynő 1603-ban bekövetkezett halála után az angol trónt is megörökölte. A két királyság perszónáluniója (közben az angol forradalom és Cromwell intermezzójával) 1707-ig tartott, amikor az angol és a skót parlament által is jóváhagyott Egyesülési Törvények (Acts of Union) létrehozták Nagy-Britannia Egyesült Királyságát. Az unióval elégedetlen skót klánok két alkalommal kísérelték meg helyreállítani Skócia önállóságát a francia emigrációban élő Stuartok jogára alatt. „Bonnie Prince Charlie”, az ifjabbik trónkövetelő „jakobita” felkelése 1745-ben – a francia király hathatós anyagi segítségével – kezdeti sikereket ért el, öt héten át ismét királyi udvartartás helyszíne volt Edinburghban a Holyrood-palota, de a sikertelen angliai hadjárat után a skóciai Cullodennél a skót függetlenség ügye vereséget szenvedett. Egy időre még a hagyományos felföldi skót viseletet is betiltották.

Tegyük világossá: önálló skót etnikumról nem beszélhetünk, a skót nyelv az angol egy változata, a kelta őslakókat és gael nyelvüket a vikingek, normannok, majd az angolok elűzték, kiirtották, asszimilálták. A rokon ír nyelv viszont fönmaradt, Írországbban erősen kultiválják, a skót Felföldön és főként a Külső-Hebridák szigeteken pedig a 2011-es népszámlálás szerint 57 375 ember még beszéli a skót gael nyelvet. Skócia tehát nagyjából úgy viszonylik Angliához, mint mondjuk a középkori Burgundia Franciaországhoz, vagy még inkább mint Bajorország az egységes Németországhoz. Katalónia annyiban más eset, hogy ott nemcsak létezett egy önálló állam, de saját, a spanyoltól eltérő (a franciához és az olaszhoz közelebb álló) neolatin nyelvel rendelkezik, gazdaságilag pedig a legerősebb hispániai tartomány. Viszont lakói körülbelül felének a spanyol az anyanyelve, akik ettől még katalánnak tartják magukat, ahogy az angolul beszélő írek sem vallják magukat angolnak. A Franciaországba is átnyúló Baszkföldön a spanyollal még csak nem is rokon, önálló (és semmilyen más nyelvcsaládhoz nem tartozó) nyelvet beszélnek, itt az önálló államot kívánók egy része a terrorista eszközöktől sem riad vissza. Spanyolországban a modern korban volt kísérlet e két nép elnemzetlenítésére, nyelvük és a kultúrájuk elnyomására. Skócia esetében az ősi skót (kelta) nyelv a 16. századra már visszaszorult a Felföldre és a szigetekre, az újkorban lezajlott háborúknak és felkeléseknek inkább családi, tartományi, vallási, semmint nemzeti alapja volt. Az egyesülés után viszont a skóciai származású feltalálók, katonák, költők és politikusok nagyban hozzájárultak a Brit Birodalom fölemelkedéséhez és teljesítményeihez. Skócia azután az ipari forradalom nyertese lett, és csak az utóbbi évtizedek, a hagyományos nagyipar és a hajógyártás leépülése váltott ki elégedetlenséget, részben elvándorlást a lakosságban. Az Északi-tengerben talált olaj kevés munkahelyet teremtett, de gazdaságilag ezek az erősen

túlbecsült és csökkenő hozamú kutak élesztették föl az önállóság vágyát, és az olajra épült a mostani függetlenségi kampány. A skót büszkeség, a különbözőség tudata azonban nem mostanában született.

A történelemben valamennyire tájékozott magyar számára kézenfekvőnek látszik az angol–skót viszonyt az osztrák– (helyesebben Habsburg–) magyar viszonyhoz hasonlítani. Házasságok jogcímén közössé lett uralkodóház, névleges önállóság, de ténylegesen az erősebb fővárosában székelő kormány, a másik nemzetbe integrálódó elit. A gyöngébb félben fölébredő nemzeti büszkeség, önállósodási törekvések, majd az erősebb valamit enged, de ez csak erősíti a teljes függetlenség vágyát. Nem ez történt nálunk a napóleoni háborúk utáni száz esztendőben? Reformkor, szabadságharc, kiegyezés, erősödő Függetlenségi Párt Kossuth Ferenctől Károlyi Mihályig és az utolsó magyar (Habsburg) királyt lemondató 1918-as „öszirózsás” forradalomig?

A 19. század második felében az írek nemzeti mozgalma az osztrák–magyar dualizmust, a belső önállóságot elérő Magyarországot tekintette a követendő modellnek. Vezetőjük, Arthur Griffith könyvet írt *The Resurrection of Hungary. A Parallel for Ireland* címmel. Skót függetlenségi mozgalom ekkor még nem létezett. Magyarországon a kiegyezést követő rohamos gazdasági fejlődés erősítette a magyar nemzeti büszkeséget, nőtt a kiegyezés „fejlesztését”, perszónálunióvá alakítását követelő Függetlenségi Párt népszerűsége. A szív a teljes önállóságot kívánta, de az ész az előnyöket mérlegelve a dinasztiaiával és Ausztriával fönnálló kapcsolat megtartása mellett szólt. A 20. század elejére a nem-magyar nemzetiségek soraiban is létrejött az értelmiség, a polgári középosztály, ezek több nyelvi jogot, önálló intézményeket, autonómiát követeltek. A vérmesebb, „48-as” magyarok a természetes és önkéntes asszimilációt erővel akarták gyorsítani, és erre a magyar nyelven tanító iskolák növelése mellett a hadsereg magyarországi részében a magyar vezényleti nyelv bevezetésében látták az alkalmas eszközt. Ferenc József ebben nem volt hajlandó engedni, ebből kormányválság, a 67-es irányzatot képviselő Tisza István választási veresége, „nemzeti ellenállás”, majd egy sikertelen, a nemzetiségeket a magyarokkal élesen szembefordító koalíciós kormány lett.

Skócia történelmében – közel száz éves késéssel – lehet látni bizonyos hasonlóságot a magyar nemzeti mozgalmakkal. 1997-ben Skócia visszanyerte részleges önállóságát, újra lett saját parlamentje és kormánya – mint Magyarországnak 1867-ben. Skóciában a „devolúció” nyomán megjelent az autonómia növelésének, kiteljesítésének az igénye, ahogy egykor Magyarországon is. Ahogy a régi Monarchiában volt közös vámterület, közös pénz és közös külpolitika, és volt egy szabadon átjárható osztrák–magyar határ, ez van ma az Egyesült Királyságban, de Skóciának (és Walesnek, meg Észak-Írországnak) volt és van kijelölt határa, önálló zászlaja – és ami szinte a legfontosabb: futballválogottja. Ahogy Magyarországnak 1918 előtt is volt, és önálló csapattal indultunk az olimpiákon is.

Pontosan száztíz évvel ezelőtt érkezett Bécsbe egy erős skót öntudatú, de angolul beszélő és a Nagy-Britanniától történő elszakadásról talán még csak nem is álmodó, szilárd presbiteriánus hitű fiatal történész, Robert William Seton-Watson. Romantikus lelkét megfogta Kossuth és a magyar szabadságharc, rokonszenvezett a zászlójukra 1848-

at (tehát perszonaluniót, de nem teljes függetlenséget) író magyarokkal. Első osztrák ismerősei azonban rámutattak a dualizmust, sőt az egész Monarchiát aláásó magyar nacionalizmus veszélyességére és arra, hogy a Magyar Királyság lakónak fele nem magyar. Erdélyben ugyanezt hallotta a szászoktól. Kíváncsi lett a skót Felföldre emlékeztető magyarországi Felföldre, és ott megismerkedett néhány szlovák érzelmű költővel, pappal, ügyvéddel. Ekkor még csak megrendült a magyarok iránti lelkesedése, de amikor Scotus Viator írói néven enyhe bírálattal illette a nemzetiségekkel szembeni magyar politikát, és az 1868-as nemzetiségi törvény betartását javasolta, rátámadt a magyar sajtó. Azzal vádolta, hogy a magyarellenes osztrákok megvásárolták, és különben is az angolok gyarmataikon elnyomják a bennszülötteket. Ettől kezdve Scotus Viator újságcikkekben és könyvekben a magyar politika mind élesebb bírálója lett, és az addig erősen magyarbarát angol közvéleményt a nem-magyar nemzetiségek mellé állította. Vele egyidőben fordult el tőlünk a norvégok nagy nemzeti költője, himnuszuk szerzője, Bjørnstjerne Bjørson, és karolta föl a magyarok által „elnyomott” szlovákok ügyét egész Skandináviában.

Kínálkozik az újabb párhuzam. A norvég királyság nagyjából egyidős a magyarral. Az ő első királyukat, Szent István kortársát, Olafot is szentté avatták. Hungáriával ellentétben nekik nem volt aranyuk és ezüstjük, nem is épültek olyan paloták és várak, mint nálunk. Azután két évvel Mohács előtt Norvégia kénytelen volt elfogadni saját királyának a dán uralkodót, 1536-ban pedig Dánia bekebelezte az országot, de meghagyta saját törvényeit. Magyarországot ezután Bécsből (részben Sztambulból), Norvégiát pedig Koppenhágából kormányozták. A Napóleon mellett kitartó Dániától azután 1814-ben a kielői béke elvette Norvégiát és a francia császártól elpártoló Svédországhoz csatolta. A norvégok első parlamentje ugyan kimondta az ország függetlenségét és pont 200 éve a magyar 1848-as áprilisi törvényekhez hasonló liberális alkotmányt fogadott el, de pár napig tartó fegyveres ellenállás után meghajolt a svéd túlerő előtt. A franciából svédé lett XIV. Károly János ügy lett Svédország és (III. Károly János néven) Norvégia közös királya, hogy elismerte Norvégia belső önállóságát, alkotmányát és önálló törvényhozását. Ha 1848-ban az ifjú Ferenc József is így járt volna el! Norvégia sokat fejlődött a 19. században, de nem olyan látványosan, mint Magyarország a '67-es kiegyezés után. 1905-ben a norvég parlament, a storting mégis fölmondta a perszonaluniót, és egy dán herceg, az angol király veje személyében önálló uralkodót választott.

Magyarországon is sokan követni szerették volna a norvég példát, de Norvégia még az olajkincs megtalálása előtt is megengedhette magának a független államiságot, mivel lakossága homogén volt, és szomszédjai nem akarták annektálni a fél területét. A mi helyzetünk más volt, ezt Tisza István világosan megfogalmazta az országgyűlésben 1904. július 8-án: „Az a szomorú igazság, hogy a mohácsi vész óta Magyarország ereje [...] nem elég erős arra, hogy tartós szövetségtárs nélkül megélhessünk, érdekeinket kellő módon megvédhessük.” Figyelmeztetni próbálta nemcsak képviselőtársait, de egész nemzetét, hogy a kiegyezést elvető Kossuth és hívei is „kénytelenek voltak a dunai konfederáció eszméjében keresni megoldási módot arra, hogy a magyar állam itt ne olyan existenciát folytasson, aminőt Erdély folytatott valaha, hogy a felette gyámkodni akaró nagyhatalmak kezében egyszerű játéklabda legyen”. Akkor nem hallgattak rá elegendően, a

magyar közhangulat még a csak kissé kellemetlen igazságokat sem szerette hallani. Erre meg Bánffy Miklós, a soproni népszavazást kiharcoló külügyminiszter, a koronatanú író mutatott rá, amikor *Erdélyi történetének* hőse – ő maga – a világháború kitörésekor Kolozsvár fölött megáll a feleki tetőn:

Úgy érezte, itt áll egyedül és alatta az a világ, ami most el fog pusztulni. Maga alatt látta azt a nemzedéket, melynek ifjabb szárnyához ő maga is tartozik, az a nemzedék ez, aki '67 óta nőtt fel, e hosszú békekorszak boldog nyugalmában. Ők vették át a reformkor nagy embereinek örökét. Azokét – Deák, Eötvös, Mikó, Andrássy –, akik a szabadságharc lázalmait átérték és a reá következő elnyomatást; akik tanultak ezen és bölcs mérséklettel tudtak nagy kérdéseket megoldani. Az ő nemzedéke mindjobban eltávolodik ettől az iránytól. Lassacskán csupa fikció lép a valóságok helyébe, önámítás és nagyozolás. Mindenki bűnös ebben, a magyar társadalom minden vezető rétege. Maga előtt látta a birtokososztályt, aki uraskodásban leromolva gazdasági pályára nem megy, hanem csak hivatalnok akar lenni vagy ügyvéd. A történelmi oktatás tanári karát is, aki csupán a kuruckodást dicsőíti és lebecsüli azokat, akik a magyar múltban munkára és önismeretre intik a nemzetet. – Így töltődik meg az ifjúság csalóka ideálokkal és sovén jelszavakkal. – Ebből alakult ki az a jogászas és türelmetlen közvélemény, ami a századfordulótól már csak hízelgő frázist fogad el és minden bírálatot hazafiatlanságnak tart. Maga előtt látta a főrangúakat, akik vezéri szerepre tartván igényt, hát sutba dobják európai látókörüket, vagyoni és erkölcsi súlyukkal igazolva mindazt a maszlagot, melyben legtöbbször valóban nem is hisz, de ami az ő zsirójukkal mindjobban megmérgezi a politikai életet. Maga előtt látja, mintha már a síron túlról tekintene vissza. Most elpusztul az ország és vele ez a nemzedék. Elpusztul ebben a háborúban, hol azok a szavak, amiket annyit használtak: harcolni, csatázni többé nem szónoki harcot és szócsatát jelentenek; utolsóig kitartani nem azt, hogy az ülés végéig beszélni, hanem emberölő szörnyű valóságot. Most elpusztul az ország és vele az a nemzedék, aki mindent fontosnak tartott, ami formula, paragrafus vagy frázis. Aki az államélet valóságait el tudta felejteni és délibábok után futott, akár a gyermek. Aki tudatlanságában állt mindannak, ami a nemzetek talpköve: erő, önbírálat és öszszetartás. Egyetlen erénye maradt: a harci készsége. Ez is hiábavaló lesz.

Profetikus mondatok, akkor is, ha két évtizeddel később írták le. 1910-ben a Bánffy által is nagyra tartott Tisza István létrehozta Nemzeti Munkapárt választási győzelme átmene-tileg megmentette a dualista szerkezetet. Tisza előbb házelnökként, majd 1913-tól miniszterelnökként erős logikával és kiváló szónoki képességekkel érvelt az ország területi integritását garantáló nagyhatalmi státusz és – jobb híján – a Németországgal 1879-ben kötött szövetség megőrzése mellett. Megkísérelte megbékíteni a nemzetiségeket is, de azok kevesellték, a Függetlenségi Párt mint ellenzék viszont sokallta a fölkinált enged-ményeket. A két szövetségi blokk Európájában a szarajevói merényletből világháború lett, ami jelentős katonai sikerek ellenére számunkra gyászos eredménnyel végződött. Az 1914-ben ünnepelt, de a háborút hosszú ideig ellenző Tisza lett a bűnbak, feltűzelt

katonák 1918. október 31-én meggyilkolták. Pár napra rá tömeges lelkesedés fogadta az önálló köztársaság kikiáltását. A katasztrofális következményeket persze nem ez, hanem az elveszített háború okozta. A kétségbeesés szülte kommün, vörös-, majd fehérterror után létrejött ugyan az önálló Magyarország, de csak a történelmi királyság területének egynegyedén, a magyarság egyharmada pedig elnyomott kisebbség lett a Monarchia utódállamaiban. Trianon után mindenki belátta, hogy a realistán nemzeti Tiszának volt igaza a délibábokat kergető függetlenséggel szemben, de ma nem ezen az alapon született újjá a Tisza-kultusz.

A skandinávok jóval szerencsésebbek voltak, mint mi. Az I. világháborúból ki tudtak maradni, és a másodikban sem veszítettek sokat. A dánok ellenállás nélkül megadták magukat Hitlernek, a norvégoknál volt ellenállás, voltak hősiességű gerillaakciók, de ők adták a történelemnek Quislinget, a náci kollaboránság jelképét. A svédek engedték a náci Németországnak vasútjaik használatát, és szállították a vasércet a Wehrmacht számára, ugyanakkor a hozzájuk menekült zsidókat befogadták. Ezekben az országokban náci szimpatizáns kevés volt, de párezer önkéntes mindegyikből akadt, akik részt vettek a háborúban a németek oldalán. A finnek ugyan csatlakoztak a Szovjetunió elleni háborúhoz – de csak az 1940-ben annektált finn terület (Viipuri és a Karél-földszoros) visszaszerzéséig. Ezekről az időkről ma nem sok szó esik, a fiatalabbak talán nem is tudnak minderről.

A skótoknak nincs nehezen földolgozható 20. századi történelmük, annál inkább van a délszlávoknak. Itt most csak a szerb–horvát házasság történetét foglalom össze. A két nemzet a 20. századig sosem élt egy államban, legfeljebb egyes szerb nemzettörzsedékek, mint a Dél-Magyarországra menekültek és a horvátok közé telepített szerb határőrök a Magyar Királyságban. Ha a két nyelv majdnem azonos volt is, eltérő betűkkel írtak, és a pravoszláv szerbek eretneknek tartották a katolikus horvátokat. A 19. század elején a délszlávokat is erősen megérintette a nacionalizmus és a délszláv egység gondolata. Az „illirizmus” horvát vezetés alatt képzelte el az egységet, a szerbek pedig egy államban akarták egyesíteni mindazokat a területeket, ahol ha kisebbségben is, de szerbek is éltek. A 20. század elején a horvátok között egy új irányzat egyenrangú alapon képzelte el a horvátok és a szerbek közös államát, de amikor a világháború végén a lehetőség adva volt, a rövidlátó szerb nacionalizmus a gondolatot végleg eltemette. A Szerbek, Horvátok és Szlovének Királysága a gyakorlatban Nagy-Szerbia lett, még a századok óta fennálló horvát országgyűlést, a szabort is eltörölték. Ha nincs Hitler, a horvátok akkor is leváltak volna az első Jugoszláviáról, amint erre alkalmuk lett volna. Tito ugyan kommunista keretekben megpróbált egy méltányos, föderális Jugoszláviát kreálni, de az egyes nemzetek nacionalizmusa már életében szétfeszíteni kezdte azt, 1990-ben pedig, a rendszerváltások által lehetővé tett szabad választásokon – az utolsó jugoszláv miniszterelnök, a boszniai horvát Marković szavaival – „amikor az urnák elé álltak, mindenki a saját falkájára szavazott”. Nem önmagában a szétválás torkollt egy véres, tömeges háborús büntettekkel kísért háborúba, hanem Milošević és nacionálszocialista híveinek a kísérlete, hogy minden szerbet egyesítsenek egy államban, az útban lévő horvátokat, muzulmán bosnyákokat, albánokat és magyarokat pedig elűzzék vagy megöljék. Az akkori Európai

Közösség ezt képtelen volt megakadályozni, de Amerika vezetésével a NATO 1995-ös, majd 1999-es beavatkozása fegyvernyugvást hozott, sőt Horvátország és Szerbia között tartósnak tűnő békét. A csehek és a szlovákok 1918-as flörtje sem bizonyult tartósnak: 1939. március 14-én a szlovák parlament boldogan élt Hitler ajánlatával, és kikiáltotta a náci bábnak bizonyult Szlovák Államot. Beneš segítségével ezért büntetés helyett jutalmat kaptak a magyarok rovására, de 1992-ben a két rokonnemzet „bársonyos válása” egyedülálló a történelemben. Hogy példaszerű-e, azt még korai eldönteni.

A történelmi párhuzamok után térjünk vissza a skótokhoz. 1997. szeptember 11-én Skócia lakossága népszavazáson igent mondott a brit munkáspárti kormány ajánlatára, hogy válasszon saját parlamentet, legyen saját kormánya, s így a jövőben ne Londonból kormányozzák, hanem Edinburghból. (Egy héttel később hasonló döntést hoztak Wales lakói, az ő parlamentjük Cardiff városában ülésezik, ahol nemrég a NATO csúcsertekezletét tartotta.) A tekintélyes hetilap, az Economist akkori megfogalmazása szerint a nagyobb tartományi önállóság, a *Home Rule* (önálló, „hazai” kormányzat) „nem fenyegetést jelent az unió [az Egyesült Királyság] számára, hanem biztosítja annak jövőjét”. A skót és walesi lakosság azóta maga rendelkezik adója fölhasználásáról, és a mindennapi életüket meghatározó ügyekben a döntést nem a távoli angol főváros minisztériumai hozzák, hanem saját helyi képviselőik. Nagyon jól működik az önálló, saját irányítás alatt álló és saját tanterveket alkalmazó skót oktatási rendszer. Ennél is kézzelfoghatóbb, hogy a közpénzekből, az adókból és az állami jövedelmekből Skócia lakói évente sok milliárd font összeget kapnak vissza, ez egy főre vetítve egyötöddel több, mint az Egyesült Királyságbeli átlag. A 129 fős edinburghi parlament maga dönt az említett 14 milliárd elköltéséről. Ugyancsak hatáskörébe tartozik a csak Skóciára érvényes törvények meghozatala, továbbá a helyi önkormányzat és közigazgatás, a rendőrség és az igazságszolgáltatás, a közúti közlekedés, az egészségügy, a kultúra és természetesen az oktatás. A központi hatalom jogköre maradt az alkotmány, a honvédelem, a külpolitika, az adórendszer, a társadalombiztosítás és a gazdaság irányítása. Egészében véve az országrész önállósága nagyjából akkora lett, mint Bajorországé a Német Szövetségi Köztársaságon belül. A skót miniszterek az országukat érintő ügyekben az Európai Uniónál is önállóan járhatnak el. A 60 képviselőből álló walesi parlament hatásköre szerényebb, de ellenőrzi a tartománynak járó közpénzek elköltését. Hogy a skótok miért nem elégedtek meg ezzel, annak elsődleges oka gazdasági, nem pedig politikai. A 2008-as pénzügyi válság, a megszűnő munkahe-lyek jobban sújtották a skót perifériát, mint Londont és Délnyugat-Angliát. Néhány skót politikus hatásosan érvelt a függetlenség gazdasági előnyei mellett, példájuk a tengeri szénhidrogén-lelőhelyeknek köszönhetően virágzó Norvégia volt. Az ellenérvek is főként gazdaságiak voltak, az önállóság magas árára, az angol font előnyeire, az olajlelőhely várható kimerülésére hivatkoztak. Az anyagiasságról szóló skót vicceknek nincs alapja, de a jelenlegi státusz anyagi előnyei tromfolták a romantikus nacionalizmust, mindent mérlegelve fölülkerekedett a józan ész, és 55 százalék nemet mondott az elszakadásra.

Sok kormány és maga az Európai Unió is föllélegzett, mert Barcelonától Donyeckig minden különválásra, kiválásra törekvő terület és nemzeti csoport biztatásnak, precedensnek tekintette volna Skócia békés úton megvalósuló függetlenségét. Ha győzött vol-

na az igen és Skócia elszakadna az Egyesült Királyságtól, azzal lenne tele a román (és a szlovák) sajtó, hogy lám, ide vezet az autonómia megadása, biztos út a szeparatizmushoz, az államterület egy részének elvesztéséhez. 25 éve, a rendszerváltozás óta gerjesztik egyes szomszédaink az ilyen félelmeket, és erre hivatkozva utasítják el nemhogy az autonómiát, de a szerényebb nyelvhasználati és államigazgatási igényeket, sőt még a kisebbség nemzeti jelképeinek a használatát is. Márpedig az autonómia, a decentralizálás, újabbeleketű, angol eredetű szóval a devolúció, a természetes földrajzi vagy történeti egységek önigazgatása a demokrácia egyik alapja. Nem véletlen, hogy a demokrácia európai térnyerése együtt járt és jár a régiók, tartományok jogainak a bővülésével. Nyugat-Európában a II. világháború óta a legtöbb ország rátért a decentralizáció, a hatalom vertikális megosztása, alsóbb szintekre vitele útjára. E folyamat vitathatatlanul jelentős politikai és gazdasági előnyökkel járt: csökkentek a regionális – részben etnikai és történelmi – feszültségek, és a belső önállóság birtokában sok, korábban hátrányos helyzetű térség gazdaságilag fellendült. Belgium flamand területei jelentik az egyik leglátványosabb, noha ilyen vonatkozásban ritkán emlegetett példát. 1945 óta Németországban újra széleskörű jogokkal, önálló parlamenttel és kormánnyal rendelkeznek a tartományok (*Länder*), ez is hozzájárult a szövetségi köztársaság gazdasági és politikai sikereihez. Ausztria is szövetségi állam. Az nem jó ellenérv, hogy az egynyelvű, egykultúrájú államban ez elmegy, de egy soknemzetiségű országban a szétesés biztos útja. Erre Svájc a legjobb cáfolat, de Dél-Tirol, a Finnországhoz tartozó, de svéd nyelvű és autonóm Åland-szigetek is jó példa. Most Ukrajnára figyel a világ. Ott a lakosság egyötöde nem ukránul, hanem oroszul beszél, nagyjából összefüggő területen. Ez a népesség nem volt elnyomva, de nem is voltak törvényben lefektetett és a gyakorlatban érvényesülő nyelvi és kulturális jogai. Az orosz elnök számára ez csak ürügy volt a Krím annexiójára és a többi katonai lépésre. Ennek elítélése azonban nem érvényteleníti Ukrajna nemzeti kisebbségei, az oroszok mellett a magyarok, lengyelek és románok igényét nyelvük és kultúrájuk megőrzésére, ápolására. 1991-ben Ukrajna igenis területi önigazgatást ígért Kárpátalja magyar lakosságának, így tudtunk szerződést kötni vele. Magyarország nem most, Ukrajna nehéz óráiban állt elő a magyar autonómia támogatásával.

A skót népszavazás kapcsán nem a szétválás vagy az együttmaradás a precedens, hanem a brit kormány magatartása. A demokráciának egyik vitathatatlanul helyes alapelve az önrendelkezés. A szavazás ne csak arról szóljon, hogy melyik párt milyen arányban kapjon helyet a törvényhozásban, hanem arról is, hogy milyen államszerkezetben akarnak élni a polgárok. A hatalom megosztása nemcsak a törvényhozás, a végrehajtás és a bíraskodás különválasztását jelenti, hanem a központi és a helyi hatalom megosztását is. Westminster, „a parlamentek anyja” ismét leckét adott a világnak: az Egyesült Királyság egyik történelmi egysége, régiója föllépett az önálló állam létrehozása (visszaállítás) igényével. A brit kormány nem verte félre a harangokat, nem fenyegetőzött, nem lépett föl fegyverrel a mozgalom elfojtására, hanem megkérdezte a népet, az érdekelteket: valóban akarják-e a teljes függetlenséget? És amikor 55 százalék nemet mondott, ezzel nem került le a napirendről a kérdés, hanem mindhárom brit (angol) párt azzal válaszolt, hogy a 45 százalékos kisebbség akaratát is figyelembe fogja venni, ezért to-

vább növeli Skócia parlamentjének és kormányának a hatáskörét. Napirendre kerül Anglia önkormányzata, az Egyesült Királyság is elindult a föderalizmus felé.

A magyar határokon kívülre rekesztett magyar közösségek nyolc évtized alatt igen sokat veszítettek létszámban, intézményekben, ingatlanokban, gazdasági erőben, szervezettségben. Az autonómia célja a fogyás, a romlás, a kétségbeesés megállítása, a szülőföldön történő maradás és boldogulás előmozdítása, vagyis a béke és a nyugalom megőrzése. Ez egyaránt szolgálja a többség és a kisebbség érdekeit. A belső önrendelkezés nem a szitokszóvá vált „szeparatizmus” igénye és programja, hanem az erőforrások és a politikai hatalom igazságosabb elosztását akarja, a helyi érdekek és energiák felszabadulásához vezet. Erdély, a Székelyföld és a Partium magyar lakossága a magát demokratikusnak mondó román kormányoktól 25 éve igényli, követeli az autonómia valamilyen formáját. Az asztalon van két alaposan kidolgozott tervezet, az RMDSZ-é és a Székely Nemzeti Tanácsé. Sokan azt gondolják, hogy az egyik óvatos, a másik bátor. Szerintem nem ez a különbség, hanem az egyik jobban figyelembe veszi a román érzékenységeket és előítéleteket, tudja, hogy a politika a lehetőségek művészete, a másik az optimális megoldást terjeszti elő. Az előbbi az ész, az utóbbi a szív terméke. Ha Románia kormánya és népe a brit demokráciamodellt követné, tárgyalni kezdene a magyarokkal, a bevált nemzetközi példák alapján kidolgoznának egy (vagy akár két) autonómiatörvény-tervezetet, és azt az érdekeltek népszavazására bocsátanák. Az eredmény nemcsak százalékokban jósolható meg, de abban is, hogy egy erősebb, elégedettebb, jobban működő Románia születne. Ez nemcsak a románok és a magyarok, ez egész Európa érdeke. Miközben Ukrajna sorsa figyelmeztet, Nagy-Britanniáé biztat: a föderalizmus, a devolúció, az autonómia a béke és a stabilitás legjobb garanciája.